

Družina Burkeljca

IVO ŽAJDELA

Kamniški bataljon je pod vodstvom Matije Blejca, komunisti so ga leta 1953 razglasili za »narodnega heroja«, eno leto pustošil na širšem območju Kamnika. Šele konec leta, 24. decembra 1942, so vodjo ubili na Kostavski planini nad Šmartnim v Tuhinju. Politiki iz Kamnika se mu tam vsako leto klanjajo.

V mrzlem božičnem večeru leta 1942 je »padel« skoraj ves vodilni kader Kamniškega bataljona, še pišejo slavilci partizanstva. Izraz »padel« je še ena nesmiselna beseda, ki jo že dolgo uporabljajo mnogi, v resnici je smešna, saj če padeš, lahko tudi vstaneš. Tako kot mnoge izraze pri nas ga uporabljajo, mnogi nevede, ker jih nekritično prevzemajo, da bi prikrili ali vsaj omilili dejansko stanje. Uporabljajo ga namesto izrazov »je bil ubit« ali vsaj »je umrl«.

Matija Blejc, s partizanskim imenom Matevž, se je rodil 24. februarja 1914 v delavski družini v Mengšu. Po poklicu je bil krojač, a se je že kot krojaški pomočnik pred drugo svetovno vojno povezal z »naprednim delavskim gibanjem«. Pred drugo svetovno vojno je bil aktivni član mengeškega Sokola. Po okupaciji leta 1941 je sodeloval v pripravah na vstajo na kamniškem območju, predvsem z zbiranjem orožja in v napisnih akcijah. Po vstaji julija 1941 je postal borec Kamniškega bataljona oziroma njegove Mengeško-moravske čete, v kateri je kasneje postal komandir. Leta 1941 je bil sprejet v Komunistično partijo Slovenije, spomladi leta 1942 je postal komandant obnovljenega Kamniškega bataljona, ki je pod njegovim vodstvom postal »ena najuspešnejših partizanskih enot na Gorenjskem«.

Lov za roparji

Poglejmo nekatere okoliščine in podrobnosti dogajanja. Druga četa Kamniškega bataljona iz sestave Kokrškega odreda, ki je tisto zimo imela taborišče na Kostavski planini, je 23. decembra popoldne odšla v oskrbovalno »akcijo«. Nedaleč od Šmartnega so ob cesti pričakali nemški intendantski tovornjak in zaplenil več hrane: veliko moke, sladkorja, masti, masla in tobaka. S staljšča okradenega je torej šlo za tipični rop iz zasede.

Ko se je močno otovorjena četa vračala proti taborišču, so na četrto zasedo blizu

Hruševke udarili orožniki iz Šmartnega, vendar jih je zaseda pregnala z bombami. Četa se je z bogatim tovorom vrnila na Kostavsko planino proti jutru 24. decembra. Izčrpani borci so legli k počitku. Komandant Kokrškega odreda (to je postal mesec dni pred tem) Matija Blejc - Matevž je bil že obveščen, da se Kostavski planini bliža večje število Nemcev, in to iz Tuhinjske doline in Črničva. O tem ga je sredi noči obvestil neki kmet. O bližini Nemcev in verjetnosti, da bodo napadli, naj bi komandanta Blejca obveščali tudi drugi. Tako tudi Franc Podstudenšek - Rok, politkomisar 2. čete, ki se je pravkar vrnila iz akcije. Ob šestih zjutraj so se zamenjale zasede, razmeščene okoli taborišča, ker pa ni bilo čutiti nobene nevarnosti, so tudi ti borci šli počivat.

Toda počitka je bilo hitro konec, kajti iz smeri Tuhinja so odjeknili prvi strelji. Takoj nato pa še strelji nad Šmartnim. Nemci so že lezli proti Kostavski planini. Ker so naleteli na partizanske zasede, so te začele nanje streljati. V taborišču so bili takoj vsi na nogah, tako borci Kamniškega kot Moravskega bataljona in oba štaba. Komandant Blejc naj bi ob poročilih o nevarnosti vzkliknil: »Ne bomo se umaknili! Pa naj bodo to druge Dražgoše. Nemce bomo nagnali, da bo veselje.«

Franc Podstudenšek - Rok naj bi sicer opozarjal, da bi se bilo bolje umakniti, kajti Nemci so bili preveč natančno poučeni o taborišču in partizanskih silah. Toda ostalo je pri odločitvi, da bodo Nemce pričakali in odbili. V mraku še pred sedmo uro so zavzeli že pripravljene položaje za krožno obrambo.

Kaj pa njihove žrtve?

Ker so Nemci vedeli za partizansko taborišče na Kostavski planini, so zbrali ustrezne sile za napad. Prišlo je do finala, tako kot čez nekaj dni na Osankarici na Pohorju. Nekaj pred osmo uro se je napad pričel z močnim nemškim obstreljevanjem

položajev obrambe. Partizani so ta prvi napad, ki ni trajal dolgo, odbili. Nemci so napadali ne več krajih hkrati. Tudi drugi juriš Nemcev je bil odbit. Tretji napad pa je bil dosti hujši. Nekaj partizanov je že bilo ranjenih, vendar še niso zapustili položajev, kljub temu da so se Nemci približali. Tudi tretji napad je bil odbit.

Vendar se je pokazalo, da se morajo umakniti. Toda kam? Oči so bile uprte v komandanta Blejca. A Nemci so že začeli četrti juriš, s severne strani pa so se jim približevali novi napadalci. Ranjencev in mrtvih je bilo vedno več. Odpor partizanov je vedno bolj popuščal. Začelo je primanjkovati streliva. Potrebno je bilo nekaj ukreniti. Zato se je Blejc odločil za nagel preboj. Prvi so krenili poveljniki in politkomisarji, ki so se pogнали proti nemškemu obroču, ki je tam nekoliko popustil. Nemci so ponovno stisnili obroč preboja, tako da je uspel le kakšnim 30 borcem. Med prebijanjem obroča je bilo ranjenih več borcev, še več pa jih je bilo ubitih.

Ubitih je bilo šestnajst partizanov, skoraj ves poveljniški kader Kamniškega bataljona, med njimi tudi komandant Kokrškega odreda Blejc in bataljonski komandant Franc Per - Vido. Nagrobni spomenik Matije Blejca - Matevža stoji na pokopališču v Mengšu, v Kamniku pa so po njem poimenovali ulico. Kdaj pa jo bodo njegovim žrtvam, na primer Burkeljčevim?

Za partizani še okupator

Kot vidimo, je šlo za zelo podoben dogodek kot malo zatem na Osankarici na Pohorju. V obeh primerih so partizani zaradi prezimovanja ropali po okolici. Poleg tega so za seboj puščali z grožnjami ustraševano prebivalstvo in tudi ubite ljudi. To, prelom iz leta 1942 v 1943, je bil že čas, ko je bilo za vsemi, za partizani, za okupatorjem in predvsem za civilnim prebivalstvom, leto strahotnega nasilja in mnogih umorov. Najprej so ubijali partizani, potem pa je okupator, Nemci in Italijani,

v povračilnih akcijah civilno prebivalstvo ptepusil še dodatnemu velikemu nasilju: od deportacij v taborišča, požigov domov do streljanja t. i. talcev.

Partizani so bili izrazita »vojaška« oziroma paravojska komunistov in ti so jih ves čas uporabljali za namene in cilje komunistične revolucije, to je nasilnega boja za oblast. Tudi tiste partizanske akcije, ko so napadali okupatorja, so bile v službi revolucije. Okupator se je v povračilnih akcijah znašal nad ljudmi, ti pa so nato iskali zaščito v gozdu.

Leta 1943, predvsem pa leta 1944 se je temu početju komunistov pridružilo še drugo: Nemce so napadali, vključno z uničevanjem infrastrukture, da bi od Angležev do-

Ali pred spominske plošče na pokopališču v Šmartnem v Tuhinju, ki stoji na mestu, kjer so cerkev med vojno uničili partizani? Slovenci, ki so jih umorili partizani, zanje ne obstajajo. Zdi se jim vredno, da častijo nosilce nepreglednih in najbolj grozljivih zločinov v slovenski novejši zgodovini.

Družina Burkeljca

Poglejmo naslednji partizanski zločin v Tuhinjski dolini. Kot beremo v prispevku Marijana Smolika *Učiteljici verouka, žrtvi Vosa v Kamniku 1944 v Zavezi* (33. junij 1999), je bila družina Burkeljca z Laz v Tuhinju premožna: poleg kmetije z gozdom so imeli tudi žago, trgovino in več gospodarskih poslopij, oče je bil tudi župan.

Izginuli grob družine

Ali obstaja grob družine Burkeljca v Zgornjem Tuhinju? Egidija Vindšnurer, hčerka Pavle Urankar: »Pokopališče je bilo takrat okrog cerkve. Ker so ceste okrog in okrog cerkve, so pred leti to spremenili. K moji teti – vdovi po stricu Tonetu, je nekdo prišel in jo prepričal, da je kot drugi vaščani podpisala soglasje k širitvi ceste in v skladu s tem o ukinitvi grobov na starem pokopališču. Tako je izginil tudi ta spomin na ubite sorodnike. Na spomeniku je bil napis: Zaupam v pravičnega Boga. Grob strica Toneta in mame Pavle je povsem neznan.«

O umoru Burkelčevih je leta 1993 v Slovincu pisala Biserka Karneža (V eni

Anton Burkeljca z Laz v Tuhinju, žena Amalija, hči Vanda, por. Fajdiga, in Pavla Urankar

bivali opremo. In ti, prevarani na vseh črti, so jih zadnje leto vojne res zelo izdatno zalagali z vsem, od orožja, opreme do hrane.

Čaščenje zločincev

Torej goljufija za goljufijo. Na koncu smo dobili s koncem vojne eno najhujših komunističnih diktatur na svetu, ki je vključevala množično zaplembo premoženja, Goli otok in železno zaveso na zahodni in vzhodni meji. Namreč, stalno se govorilo o železni zavesi (povsem zaprti meji) na zahodnem delu, pozablja pa se, da je bila še hujša na vzhodu, proti Madžarski, Romuniji in Bolgariji.

Kljub vsemu temu naivneži in oportunisti še vedno romajo na Kostavsko planino, kjer polagajo vence. Zadnjič je bilo to 20. decembra 2020, ko sta tam položila venec kamniški župan Matej Slapar in predsednik »Združenja borcev za vrednote NOB Kamnik« Dušan Božičnik, da spomin »ne bo zbledel«. Na kaj pa?!

Ali (vsakokratni) župan občine Kamnik nosi venec ob spominske table v cerkvi na Selih, kjer se v zaprtem prostoru ohranja spomin na več kot dvajset domačinov, ki so jih umorili partizani Kostavske planine?

Amalija je bila doma iz Motnika, ob smrti je bila stara 58s, njen mož Anton pa 65 let. Bila sta zelo delavna, garala sta od jutra do večera. Sin Tone (1908) je delal na žagi, hči Iva, ob smrti stara 30 let, pa v trgovini.

11. avgusta 1943 ponoči so partizani vdrl v hišo Burkelčevih. Starša Amalijo in Antona ter hčerko Ivo so ustrelili kar v posteljah, sin Tone pa je, kakor večkrat, tudi tisto noč spal na žagi ter je tako ostal živ. Njegov nezakonski sin, star kakih 15 let, ki je spal v nadstropju, je spodaj slišal ropot, pritekel dol in že je tudi njemu eden od napadalcev nameril revolver na sence, vendar ga je drugi ustavil, češ saj vidiš, da je še mulc, pa še nezakonski – ne bo »nič verbal«, kot je leta 1999 povedala vnukinja umorjenih Egidija Vindšnurer iz Nove Gorice Marijanu Smoliku.

»Že to razodeva, da je pri umoru šlo za gmotno korist, kar se je videlo tudi naslednji dan, ko je hči Pavla, moja mama, prišla iz Kamnika in našla vse izropano in odpeljano. Med pogrebom treh žrtev z Laz v Zgornji Tuhinji, ki se ga je iz Kamnika komaj kdo upal udeležiti, pa so na okoliškem hribu igrali na harmonike in vihrali z rdečimi zastavami.«

roki cinizem, v drugi sprava, 12. junija 1993), kjer je zapisala tudi ime komandanta partizanske skupine, ki je morila pri Burkelčevih. To je bil Janez Berlec z vzdevkom Cahte, poznejši lastnik Videtovega posestva. V njem je opisala tudi umor sina Toneta. Na vabilo partizanov se je sestal z njimi, ti pa so ta sestanek ovadili Nemcem, ki so Toneta z drugimi vred zaprli v Celju in Mariboru. Tam so ga izpustili na prošnjo sestre Pavle. Kot begunec je živel v Avstriji in se je šele po 9. maju 1945 vrnil domov. Tam se je 18. junija poročil z zaročenko Pepco, že 21. junija pa ga je Udba zaprla. Iz Šentvida je poslal sporočilo, napisano na cigaretnem papirčku: »Ne vem, če boš dobila, strahovito pretepaajo, na mene do zdaj še niso položili roke.«

Žena ga je čakala, spomladi 1946 je rodila hčerko Jožico (zdaj poročeno Repanšek). Smeli sta sicer živeti na Lazah v Videtovi hiši, vendar sta, čeprav zakoniti dedinji, morali plačevati najemnino, kmalu pa so ju iz hiše izgnali. Toneta so šele leta 1978 uradno razglasili za mrtvega. ■

Nadaljevanje prihodnjič